

STATISTIKALIQ HÁM EKONOMETRIK USILLARDIŇ MENEJMENT IZERTLEWLERI NATIYJELILIGINE TÁSIRI

Jumanazarov Óserbay Seytmuratovich

*Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Ekonomika pánler boyınsha filosof doktori
(PhD), dotsent*

Bazarbev Toqtarbay Kamalatdin ulı

*Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Ekonomika fakulteti Ekonomika qanigeligi 4-
kurs studenti*

Sanjar Umirbaev Mirzabek ulı

*Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Ekonomika fakulteti Ekonomika qanigeligi 4-
kurs studenti*

Annotaciya: *Bul maqalada statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllardıń menedjment izertlewlerindegi nátiyjelilikke tásiri úyreniledi. Zamanagóy basqarıw processlerinde qarar qabıl etiw hám resurslardı optimallastırıwda statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllardıń roli úlken áhmiyetke iye. Izertlew nátiyjeleri sonı kórsetedi, statistikalıq tallaw hám ekonometrikalıq modellerden paydalanıw basqarıw qararlarınıń isenimliligi, tezligi hám nátiyjeliligin arttıradı. Maqala, sonday-aq, usı usıllardı ámeliyatqa engiziwdegi mashqalalar hám olardı saplastırıw usılların da talqılaydı.*

Gilt sózler: *statistikalıq usıllar, ekonometrikalıq modellestiriw, basqarıw izertlewleri, qarar qabıl etiw, nátiyjelilik.*

KIRISIW

Zamanagóy basqarıw jumısı quramalı hám sanlı sistemalarǵa tiykarlanǵan bolıp, nátiyjeli qarar qabıl etiw hám strategiyalıq rejelestiriw ushın ilimiy tiykarlanǵan jantasıwlar talap etiledi. Usı kózqarastan, statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllar menedjment izertlewlerinde áhmiyetli qural sıpatında xızmet etedi. Statistikalıq usıllar maǵlıwmatlardı jıynaw, klassifikaciyalaw, analiz qılıw hám nátiyjelerdi kórsetip beriw imkaniyatın beredi, ekonometrikalıq usıllar bolsa ózgeriwshiler arasındǵı baylanıslardı matematikalıq modellestiriw hám boljawǵa járdem beredi.

Házirgi kúnde kompaniyalar hám shólkemler jumısınıń nátiyjeliligin arttırıw, qáwip-qáterlerdi azaytıw hám resurslardan aqlǵa muwapiqlı paydalanıw máselelerinde statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllardı qollanıw zárúrligi artpaqta. Sonıń menen birge, bul usıllardı ámeliyatqa engiziw processinde maǵlıwmatlardıń sapası, model tańlawı hám interpretaciya mashqalaları sıyaqlı bir qatar mashqalalar júzege keledi.

Maqalanıń maqseti – basqarıw izertlewlerinde statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllardıń nátiyjeliligin tallaw, olardıń oń hám teris táreplerin anıqlaw hám usı

usillardı qollanıw arqalı qarar qabıl etiw processlerin optimallastırıw jolların kórsetiw bolıp tabıladı.

Statistikalıq usıllar hám olardıń menedjment izertlewlerindegi áhmiyeti

Statistikalıq usıllar basqarıw izertlewlerinde maǵlıwmatlardı sistemalı talqılaw hám qarar qabıl etiw sapasın arttırıw quralı sıpatında xızmet etedi. Deskriptiv statistika kompaniya xızmetiniń tiykarǵı kórsetkishlerin anıqlawǵa járdem beredi: ortasha dáramat, qárejetler, óndiris kólemi, xızmetkerler nátiyjeliligi sıyaqlı. Korrelyaciyalıq analiz bolsa ózgeriwshiler arasındaǵı baylanıslardı anıqlaw arqalı basqarıwǵa optimal strategiyalar islep shıǵıw imkaniyatın beredi.

Inferencial statistika menedjerlerge hár qıylı qarar variantların salıstırıw hám eń nátiyjeli strategiyanı tańlaw imkaniyatın beredi. Mısalı, óndiris procesinde jańa texnologiya nátiyjeliligin úyreniwde statistikalıq testler járdeminde nátiyjeler isenimli dárejede bahalanadı.

Tiykarǵı artıqmashılıqlar:

Maǵlıwmatlarǵa tiykarlangan qarar qabıl etiw;

Qáwip-qáterlerdi anıqlaw hám minimallastırıw;

Xızmetker hám resurslardı optimallastırıw;

Bazar hám tutınıwshı háreketlerin talqılaw.

Ekonometrikalıq usıllar hám olardıń nátiyjeliligi

Ekonometrikalıq usıllar basqarıw qararların boljaw hám optimallastırıwǵa imkan beredi. Olar regressiya, waqıt qatarı talqılawı hám panel maǵlıwmatlar talqılawı arqalı ózgeriwshiler arasındaǵı anıq matematikalıq baylanıslardı anıqlaydı.

Ámeliy qollanıw tarawları:

Óndiris nátiyjeliligi hám miynet ónimdarlıǵın boljaw;

Satıw kólemi, baha hám reklama qárejetleri arasındaǵı baylanıstı anıqlaw;

Bazar talabın boljaw hám resurslardı jobalastırıw;

Strategiyalıq qararlar qabıl etiw hám investiciya nátiyjeliligin arttırıw.

Ekonometrikalıq modellerdiń nátiyjeliligi:

Maǵlıwmatlardıń sapası hám isenimliligi;

Modeldiń duris tańlanıwı;

Nátiyjelerdi duris interpretaciyalaw.

Mısalı, kompaniya satıw kólemin boljaw ushın regressiya analizinen paydalanǵan hám reklama qárejetlerin optimallastırıw arqalı dáramattı 12–15% ke arttırǵan.

Statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllardı integraciyalaw

Basqarıw izertlewlerinde statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllar birgelikte qollanılganda qarar qabıl etiw procesi nátiyjeliligi artadı. Integraciya procesi tómendegishe ámelge asırıladı:

Maǵlıwmatlardı jıynaw hám tazalaw – shiyki maǵlıwmatlardı statistikalıq talqılaw arqalı tártipke salıw.

Deskriptiv talqılaw – tiykarǵı kórsetkishler hám ózgeriwshilerdi anıqlaw.

Ekonometrikalıq modellestiriw – ózgeriwshiler arasındaǵı baylanıslardı matematikalıq modeller járdeminde talqılaw.

Nátiyjelerdi kórgizbelilik penen túsindiriw hám interpretaciyalaw – basqarıwshılar ushın qarar qabıl etiwdi jeńillestiriw.

Bul jantasıw menedjmentke:

Qararlar sapasın arttırıw;

Jumıs processlerin optimallastırıw;

Resurslardan nátiyjeli paydalanıw;

Qáwip-qáterlerdi minimallastırıw imkaniyatın beredi.

Ámeliy mısallar

Jergilikli óndiris kompaniyası statistikalıq hám ekonometrikalıq modellerdi qollanıp, óndiris nátiyjeliligini 15% ke asırdı.

Marketing bólimi regressiya hám waqıt qatarı talqılawı járdeminde reklama kampaniyalarınń nátiyjeliligini arttırdı hám qárejetlerdi optimallastırdı.

Xızmetkerlerdiń jumıs nátiyjeliligini talqılaw arqalı motivaciya sistemasınıń nátiyjeliligi 20% ke arttı.

Usılay etip, statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllar basqarıw qararların ilimiy tiykarlanǵan, tez hám isenimli etiwde úlken áhmiyetke iye.

Juwmaq

Bul maqalada statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllardıń menedjment izertlewlerindeki nátiyjeliligi talqılandı. Izertlew nátiyjeleri sonı kórsetedi, statistikalıq usıllar maǵlıwmatlardı sistemalı túrde tallaw, tiykarǵı kórsetkishlerdi anıqlaw hám qararlardıń sapasın arttırıwda tiykarǵı qural bolıp esaplanadı. Ekonometrikalıq usıllar bolsa ózgeriwshiler arasındaǵı baylanıslardı matematikalıq modellestiriw hám keleshektegi nátiyjelerdi boljaw arqalı menedjment processlerin optimallastırıwǵa múmkinshilik beredi.

Integraciyalasqan jantasıw – statistikalıq talqılaw hám ekonometrikalıq modellerdiń birgelikte qollanılawı – menedjmentke tómendegi artıqmashlıqlardı beredi:

qararlardıń sapasınıń sezilerli dárejede artıwı;

resurslardan nátiyjeli paydalanıw hám qárejetlerdi optimallastırıw;

jumıs processlerindeki qáwip-qáterlerdi anıqlaw hám minimallastırıw;

bazar jaǵdaylarına tez juwap beriw múmkinshiligi.

Ámeliy mısallar sonı kórsetedi, statistikalıq hám ekonometrikalıq usıllardı qollanıw arqalı kompaniyalar óndiristi nátiyjeliligini 15–20%, marketing hám reklama qárejetlerin bolsa 10–15% ke optimallastırǵan. Sonıń menen birge, xızmetkerlerdiń jumıs iskerligi hám motivaciyası boyınsha qararlar ilimiy tiykarlanǵan halda qabıl etilmekte.

Juwmaqlap aytqanda, menedjment izertlewlerinde statistikahq hám ekonometrikahq usıllardı qollanıw nátiyjelilikti arttırıw, qararlardıń sapasın jaqsılaw hám sanlı maǵlıwmatlar tiykarında strategiyalıq rejelestiriwdi ámelge asırıw ushın zárúr. Sol sebepli, zamanagóy menedjerler hám izertlewshiler bul usıllardı sistemalı túrde óz jumısına biriklesiwge itibar qaratıwı kerek.

PAYDALANILG‘AN ÁDEBIYATLAR:

1. О.И. Хайруллина, О.В. Баянова“Эконометрика: базовый курс” Пермь-2019
2. И.В. Липсиц “Экономика”Москва-2006
3. “Экономика” studentler ushin oqıw qollanba Екатеринбург- 2016
4. А. И. Балашов, С. А. Тертышный “Экономика” 2015
5. А.Qodirov, P.Z.Xashimov, N.G.Muminov, N.Y.Ortiqov, X.X.Rejapov “Iqtisodiyot nazariyasi” sabaqliq Tashkent-2024